

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

موضوع: شخصیت امام حسن مجتبیٰ ۷

قال الله تبارک و تعالی: «يا ايها الذين ءامنوا اتقوا الله و كونوا مع الصادقين» (سوره توبه آیه ۱۱۹)

روایت در فضیلت امام حسن ۷

در روایتی از وجود مقدس پیامبر گرامی اسلام آمده است که: «لَوْ كَانَ الْحِلْمُ رَجُلًا لَكَانَ عَلِيًّا عَ وَ لَوْ كَانَ الْفَضْلُ شَخْصًا لَكَانَ الْحَسَنَ عَ وَ لَوْ كَانَ الْحَيَاءُ صُورَةً لَكَانَ الْحُسَيْنَ عَ وَ لَوْ كَانَ الْحُسْنُ هَيْئَةً لَكَانَتْ فَاطِمَةَ.» [۱] اگر حلم و بردباری به صورت یک انسان مجسم می شد، می شد علی بن ابیطالب. اگر حلم و بردباری قرار بود نقاشی شود مجسم شود، می شد امیرالمؤمنین علیه السلام. چرا که حلم او بردباری او در رأس همه است و صبور و بردبار در مقابل حوادثی بود که منشأ و آغازش بعد از رحلت پیامبر گرامی اسلام است پس اگر حلم را گفت تصویر کنید می شود امیرالمؤمنین.

اگر فضیلت را بخواهی تصویر کنی، تصویر آن امام مجتبی علیه السلام است.

اگر حیا را بخواهی تصویر کنی تصویر آن صفت امام حسین علیه السلام است.

تصویر حسن و نیکی هم زهرای مرضیه سلام الله علیها است.

توصیف امام حسن مجتبیٰ ۷ در صلوات چهارده معصوم

البته همه این صفات را همه ائمه دارند. همان طور که در زیارت جامعه کبیره هم خطاب می کنیم شما مرکز کرامت و اخلاق و نیکی هستید. ولی این روایت با یک عنایتی به زندگی بزرگان در واقع وارد شده که تجسم حلم امیرالمؤمنین تجسم حسن زهرای مرضیه تجسم حیا اباعبدالله و تصویر و تجسم و تمثیل فضل و فضیلت امام مجتبی علیه السلام است. مرحوم خواجه نصیرالدین طوسی رضوان الله تعالی علیه برای هر کدام از ائمه درود و صلوات ویژه ای دارد که معروف است به صلوات چهارده معصوم. الفاظش را خیلی حساب شده انتخاب کرده وقتی به امام حسن مجتبی علیه السلام می رسد می نویسد: «السلام علی السید المجتبی و الامام المرتجی، صاحب الحسب المنیع و الفضل الجمیع، صاحب الجود و المنن، دافع المحن والفتن» می گوید امامی که جود و کرامت موج

می زد در زندگیش فتنه زدایی و ظلم زدایی موج می زد در زندگیش الامام الرفیع امام با مقام بلند جمیع و تمام فضایل در زندگی او جمع بود.

امام حسن ۷ فرزند پیامبر است

امام حسن نخستین مولود زندگی امیرالمؤمنین و فاطمه زهرا سلام الله علیها است. به محض اینکه این فرزند به دنیا آمد. یکی از خانم ها بچه را میان قنذاق پیچید. پیامبر گرامی اسلام جمله ای را فرمود که من مقداری راجع به این جمله می خواهم صحبت کنم و عنایت دارم روی این جمله فرمود: هات ابنی. [۲] پسر را بدهید. نفرمود پسر فاطمه نفرمود پسر علی نفرمود دخترم پسر را بده. این جمله ای است که بعدها در تاریخ منشأ یک حوادثی شده این جمله منشأ یک جریاناتی شده که حالا خواهیم گفت این یک نوع عنایت بود. هات ابنی بارها این جمله را فرمود.

حکایت انس بن مالک

انس بن مالک می گوید یک وقت رفتم دیدم پیغمبر در مسجد است امام حسن هم کوچک دو ساله دارد دور پیغمبر می چرخد روی زانویش می نشیند روی شانه اش می رود احساس کردم این بچه دارد اذیت می کند رفتم دستش را گرفتم از پیامبر جدایش کنم فرمود: یا انس دع ابنی و ثمره فؤادی. [۳] پسر و ثمره قلبم را رها کن. دست نزن. ان من اذی حسنا هر کس حسن من را اذیت کند فقد اذانی من پیامبر را آزرده است اینجا هم باز تعبیر دارد یا انس دع ابنی پسر در آیه مباحله هم خدا فرمود پسر حسن و حسین پسر خود پیامبر هم گاهی می فرمود: هما ابنا. اینها پسرهای من هستند. تعبیر ابنا علی ندارد. ابنا فاطمه ندارد. این نکته دارد. آقایان برادران و خواهران چون بعدها این منشأ یک سری حوادث در تاریخ شده و آن حادثه آن است که بنی امیه و بنی عباس تلاش کردند این تعبیر ابن رسول الله را از ائمه بگیرند امروز هم در نوشته ها بعضی از این مغرضین این حرفها را می زنند تلاش کردند این تعبیر ابن را بگیرند.

حکایت ذکوان غلام معاویه

ذکوان غلام معاویه می گوید: معاویه به من گفت هر کسی که حسن و حسین را پسرهای پیغمبر خطاب کرد به من معرفش کنید که باید با او برخورد شود. کسی حق ندارد به اینها بگوید: ابنا رسول الله. بگویید ابنا علی بن ابیطالب.

چرا؟ چون اگر به امیرالمؤمنین نسبتش دادند می توانستند با آنها برخورد کنند می توانستند به امام حسن توهین کنند چون اینها با امیرالمؤمنین در واقع سب می کردند درگیر بودند نزاع داشتند اما وقتی به پیغمبر نسبت دادند دیگر نمی توانستند به امام حسن توهین کنند نمی توانستند به امام حسین توهین کنند نمی توانستند کربلا را علم کنند پسر پیامبر است لذا خیلی تلاش کردند.

حال این ذکوان می گوید: یک وقت معاویه به من گفت اسامی نوه ها و فرزندانم را بنویس می خواهم برایشان یک جایزه ای بگیرم می گوید من اسامی پسرهایم را نوشتم اسامی دخترهایم را نوشتم اسامی نوه های پسریش را هم نوشتم اسامی نوه های دختریش را نوشتم لیست را بردم پیش او یک جمعی مروان و دیگران نشسته بودند یک نگاهی کرد به لیست گفت پسرهای دخترم پس اسمشان کجاست؟ آنها را من خیلی دوست دارم گفتم مگر شما نگفتی که اینها حسن و حسین پسر پیامبر نیستند چون از زهرای مرضیه اند چطور به پسرهای دخترت اطلاق ابن و فرزند می کنی و می گوید. در جمع خیلی شرمند شد و سرش را پایین انداخت که خودش گفته بود اسامی فرزندان من را بنویس من اسامی فرزندان دخترش را نوشته بودم و اینجا ماند در پاسخ معلوم می شود یک جریان حساب شده ای بوده. آقایان این قضیه من دیدم در حالات حجاج بن یوسف سقفی سه چهارتا جریان دیدم سه چهارتا جریان هم با سعید بن جبیر هم با دیگران که وقتی اینها را احضار می کرد می گفت اولین اشکالی که به اینها می کرد می گفت شما چرا اینها را می گوئید ابن رسول الله؟ چرا امام حسن را می گوئید ابن رسول الله؟

داستان یحیی بن یعمر

یحیی بن یعمر از علمای خراسان است اهل بلخ است مروج آثار اهل بیت بود با دست و پای بسته با غل و زنجیر آوردنش پیش حجاج پرتش کردند گفت شنیدم در جلسات فرزندان امام حسین و امام حسن را فرزندان پیغمبر می خوانی چرا این کار را می کنی؟ گفت به دلیل قرآن. گفت کدام قرآن کدام آیه گفت این آیه قرآن می فرماید: «و نوحا هدیناه من قبل» (سوره انعام آیه ۸۴) نوح را ما (خدا) در مسیر هدایت قرار دادیم و من ذریته فرزندان نوح اینها بودند داوود و سلیمان یکی یکی می آید جلو و زکریا و یحیی و عیسی (سوره انعام آیه ۸۴) گفت جناب حجاج عیسی که از پدر به نوح نمی رسد عیسی که اصلا پدر نداشته عیسی را خدا در قرآن می گوید پسر نوح است ذریه نوح است عیسی از مادر به نوح برمی گردد مریم مادرش است و الا عیسی بن مریم بفرماید پدر ندارد چرا خدا وقتی ذریه و اولاد نوح را می شمرد می فرماید و من ذریته داوود و سلیمان می آید جلو و زکریا و یحیی

و عیسی اگر فرزند دختر ذریه محسوب نمی شد خوب بود اینجا عیسی حذف شود و حجاج گفت بند را باز کنید از او حرف حرف درستی است استدلال قوی است استدلال قرآنی است بند را باز کنید سعید بن جبیر هم همین استدلال را کرد ببینید این یک جریان حساب شده ای بوده است.

ائمه خود را فرزند پیامبر معرفی می کردند

جالب هم این است ائمه ما مرتب روی این مسئله عنایت داشتند که در سخنرانی ها بگویند انا بن النبی. صبح شهادت پدرش امیرالمؤمنین فردایش روز بیست و یکم امام حسن آمد منبر فرمود انا بن النبی انا بن محمد المصطفی. امام سجاد در منبر شام فرمود: من فرزند پیامبرم. خود امام حسین در خطبه هایش فرمود من پسر پیامبرم. روزی هارون الرشید آمد مقابل حرم پیامبر ایستاد و گفت: السلام علیک یا رسول الله، السلام علیک یا بن عم سلام بر تو ای پیامبر خدا سلام بر تو ای پسر عمو. موسی بن جعفر هم از پشت سر او آمد در حضور جمعیت یک مرتبه صدا زد السلام علیک یا رسول الله السلام علیک یا ابا سلام بر تو ای پیامبر سلام بر تو ای پدر جان در مقابل یا بن عم که او می گفت سلام بر تو ای پدر. هارون گفت به چه دلیل پدر؟ به دلیل آیه مباهله به دلیل آیات دیگر که امام استناد کرد پس ببینید آقا امروز هم در این شبهاتی که در نوشته ها می آید و وهابیه و جاهای دیگر پخش می کنند این مسئله مطرح است چون ابن رسول الله اگر شد. که همین طور هم هست اگر اینها ابناء پیامبر شدند احترامشان احترام پیامبر است احترامشان اهل بیت است ما آیه تطییر را اختصاص به پنج تن نمی دهیم گر چه درباره پنج تن نازل شده: «انما یرید الله لیذهب عنکم الرجس اهل البیت» (سوره احزاب آیه ۳۳) در جریان کسا آمده اما بر اساس روایات متعددی که از خود اهل بیت رسیده این تا خود امام زمان هم ارواحنا فداه تعبیر اهل بیت سربان دارد جریان دارد. منتها آقا اگر کسی در قلبش مرض باشد بیماری باشد خوب نمی پذیرد زیر بار نمی خواهد برود.

دو نکته از زندگی امام حسن علیه السلام

نکته اول: شخصیت علمی امام حسن مجتبی علیه السلام

در مسجد یک شخصی وارد شد دید سه چهارتا حلقه درس است یک عده اینجا یک عده آنجا یک عده آنجا رفت پیش یکی از آنهایی که داشت درس می داد از این حلقه های درس و بحث گفت یک آیه من معنایش را نمی فهمم می شود برای من تفسیر کنید گفتند کدام آیه؟ گفت این آیه که قرآن می فرماید: «و شاهد و مشهود» (سوره بروج آیه ۳) شاهد و مشهود یعنی چه؟ در سوره بروج این آیه آمده و شاهد و مشهود آن آقایی که درس می داد گفت شاهد روز عرفه است مشهود عید قربان است. [۴] منظور از شاهد و مشهود این است آمد آن طرفتر حلقه دوم معنای این آیه چیست؟ و شاهد و مشهود آن هم یک تفسیری شبیه همین با کمی تفاوت برایش کرد که مشهود را عرفه گرفت شاهد را عید قربان گرفت شخص دیگر باز همین تفسیر تا می گوید رسیدیم دیدم یک جوانی معلوم می شود تازه یک مدتی از رحلت پیامبر گرامی اسلام گذشته بود دیدم یک جوانی با سیمای زیبا گوشه مسجد پرسیدم این آقا کیست؟ گفتند حسن بن علی علیه السلام است رفتم خدمت ایشان عرض سلام کردم گفتم آقا تفاسیر مختلفی برای من شده شاهد و مشهود معنایش چیست؟ فرمود: شاهد رسول الله است مشهود روز قیامت است. [۵] آقا به چه دلیل فرمود در قرآن: «یا ایها النبی انا ارسلناک شاهدا و مبشرا» (سوره احزاب آیه ۴۵) ببینید آقا کهنترین تفسیر قرآن به قرآن است و این یک هنر است که کسی بتواند قرآن را با قرآن تفسیر کند و ائمه ما این کار را کرده اند گرچه همه روایاتشان به ما نرسید بعضی از مفسرین مثل مرحوم علامه طباطبایی کل تفسیرش مبنایش تفسیر قرآن به قرآن است فرمود شاهد رسول الله است به این دلیل مشهود هم قیامت است چون قیامت اسمهای زیادی دارد یک اسمش خدا می گوید: و یوم مشهود روزی که در آنجا شهادت داده می شود شاهد پیامبر است به اعمال ما گواهی میدهد مشهود روز قیامت است یعنی روزی که شهادت در آن ایفا میشود عرض کردم خدا می داند رسالت را کجا قرار می دهد «الله اعلم حیث یجعل رسالته» (سوره انعام آیه ۱۲۴)

خدا می داند درست است درباره شما اگر گفتند شما در واقع مفسر قرآنی مخاطب قرآنی آقا هر کجا رفتم کسی تفسیر را برای من بیان نکرد این نقش تعلیم و نقش آموزش در زندگی امام حسن مجتبی علیه السلام است.

حکایت

شخصی آمد وقتی ابهت و عظمت و بزرگواری امام حسن را دید دید آقا سوار بر اسب در یک نماد و هیئت بسیار زیبا لباس خوب یک نگاهی کرد آمد عرض کرد ان فیک کبرا یابن رسول الله [۶] من در شما تکبر می بینم. آقا هر

که با عظمت و با ابهت بود اینکه تکبر نیست هر کسی در میان... بود شبیه هم است اما اینها فرقه‌های دقیقی دارند فرمود: اینکه در من می بینی عزت است این تکبر نیست ان فی عزه این عزت است

عزت یا تکبر

فرق عزت با تکبر این است عزت را خدا می دهد تکبر را آدم خودش برای خودش ایجاد می کند متکبر خودبزرگ بین است عزیز خدا او را بزرگ کرده «و من کان یرید العزه فله العزه جمیعا» (سوره فاطر آیه ۱۰) این طرف پی به اشتباه برداشتش برد که عزت معنایش چیست از این موارد زیاد داریم من فرصت نیست عرض کنم متعدد من دیدم گاهی حتی امیرالمومنین به او مراجعه می شد سوالات را ارجاع می داد به امام حسن می فرمود از نور چشم سوال کنید که صاحب تحف العقول در این کتاب ارزشمند حدیثی اش که در قرن چهارم نوشته شده ایشان یک سوال و جواب مفصلی را می آورد که امیرالمومنین پرسیده و امام حسن جواب داده پسرم جود و سخاوت چیست کرامت چیست بابا العطیه قبل السؤال. [۷]

کرامت این است که قبل از این که طرف طلب کند بروی شناسایی اش کنی کمکش کنی.

پسرم سداد چیست محکمی چیست بابا محکمی این است منکر را با معروف جواب دهی. «دفع المنکر بالمعروف». [۸] پسرم غفلت چیست؟ بابا غفلت این است نزدیک مسجد باشی نماز را در مسجد نخوانی دفعک المسجد. [۹] یکی یکی پسرم مروت و جوانمردی چیست؟ یک سوال و جواب مفصلی است در تحف العقول این بعد علمی و بعد آموزشی زندگی امام حسن.

نکته دوم: ادب معاشرت در زندگی امام حسن مجتبی علیه السلام

اما نکته دوم بعد عاطفی و بعد خانوادگی ایشان است. وجود مقدس امام حسن فوق العاده به پدر بزرگوارش به مادر بزرگوارش به جد بزرگوارش به برادران و خواهرانش احترام قائل می شد. جوانان عزیز امام حسن گفت من با مادرم سر یک بشقاب و سر یک کاسه غذا نمیخورم فاطمه زهرا سلام الله علیها پرسیدند چرا حسنم چرا عزیزم گفتند مادر میترسم نگاه شما به لقمه ای باشد نظر شما به لقمه ای باشد و من این لقمه را بردارم تا این حد یک وقت بی احترامی به شما نشود میترسم نگاه شما به بخشی از غذا باشد و من آن بخش را بردارم و استفاده کنم

فرمود پسرم مانعی ندارد من به تو اجازه می دهم با اجازه مادر در روایت دارد با مادر سر یک کاسه غذا می خورد این احترامی است که برای وجود مقدس مادرش قائل بود همه ائمه این طور بودند.

ورود به روضه

من در روایت دیدم امام حسین هیچ گاه جلوی پای امام حسن راه نمی رفت هیچ گاه تا امام حسن سخن می گفت سخنش را قطع نمی کرد و صحبت نمی کرد هیچ گاه ندیدند قبل از امام حسن در یک جریانی موضع بگیرد و نظر دهد با اینکه می دانید همسن و سال بودند یک سال فاصله شان بود تقریباً چهل و هفت سال هم باهم بزرگ شدند دو برادر چهل و هفت سال باهم کنار هم بودند شب و روز در کوفه در مدینه بینشان جدایی نبود اما وقتی می نشیند کنار برادرش امام حسن تا نگاه می کند امام حسن می بیند اشک در چشمان امام حسین حلقه زده از مصیبت مسموم شدن امام حسن می فرماید برادرم لا یوم کیومک روزی به سختی روز تو نیست حسین جان همه گریه می کنند برای من اما تو گریه نکن برای من لا یوم کیومک بین این احترام و عظمت و ابهتی است که امام حسن برای امام حسین امام حسین برای امام حسن مگر وقتی که بدنش را در قبر گذاشت فرمود من غارت زده ام غارت زده آن نیست که مالش را می برند و لیس هریبا من اصیب بماله غارت زده من هستم که با دست خودم برادرم را در قبر می گذارم آقایان برادران خواهران مگر تا زینبش وارد اتاق شد فرمود بپرید این تشمت را طبق بعضی از نقلها یا اجازه ندهید زینب ببیند چرا اینها اینقدر باهم مهربان بودند باهم صمیمی بودند.

هم ابوالفضل العباس بوده امام حسن بوده امام حسین بوده همه باهم خاندان امیرالمومنین بودند یک مقدار یاد بگیریم احترام امام حسنی که چهل سال بعد از شهادت مادرش تا نگاهش به مغیره می افتد اشک می ریزد می گوید این خبیث مادرم را کتک زد انت الذی ضربت امی حتی ادمیتها [۱۰] این ها نکته دارد زندگی ما مادرانمان احترام دارند پدرانمان را احترام کنیم وقتی پدرش به شهادت رسید آمد بالای منبر بعد از شهادت فرمود مردم کسی دیشب از دنیا رفت که نه در گذشته نظیر داشت نه در آینده نظیر خواهد داشت کنار بستر پدر اشک می ریخت بابا کاش من می مردم و اینگونه تو را در این وضعیت نمی دیدم مگر زینب شب عاشورا به امام حسین عرض نکرد لیت الموت اعدمنی الحیاه. [۱۱] برادر کاش دعا می کردی زینب قبل از تو بمیرد و این حادثه را نبیند اینها نکته درونش است اینها تمام زندگی شان بر اساس این مبانی است به برادرمان به خواهرمان اگر کینه ای هست کدورتی هست رفع کنیم باهم صمیمی شویم برسیم به هم اینقدر ارزشی ندارد دنیا که ما در مصیبتها باهم

مهربان شویم غالباً در مصیبتها باهم مهربان می شویم اینقدر ارزشی ندارد که برای هم مخصوصاً برادر و خواهر و پدر را بزنیم اگر او رعایت نمی کند شما رعایت کنید از رو ببر کاری کن که شرمنده کنی و خودش بیاید در زندگی طبیعتاً موازین اخلاقی را رعایت کند شخصیت امام حسن مجتبی علیه السلام تجسم حلم و جود و سخاوت و بردباری و شجاعت و عظمت بود شخصیتی بود که دشمنانش گفتند: چهره ات چهره پیامبر است چهره انبیاست عظمتت عظمت ملوک است.

مروان با آن خباثنش تشییع جنازه آمده بود زیر تشییع جنازه بدن را بگیرد و شرکت کند یک کسی گفت تو دیگر چرا؟ تو که اینقدر این آقا را زجر دادی آزار دادی گفت این آقا کوه حلم بود کوه بردباری بود و واقعا چنین بود آقایی که اینقدر مظلوم است در خانه خودش همسرش دشمنش است می داند می فرماید من نمی توانم قبل از واقعه تصمیم بگیرم آقایی که در مقابلش بعضی دوستانش در مدینه به او جسارت می کردند آقا چرا صلح کردی؟ چرا جنگ نکردی؟ چرا پذیرفتی؟ در صورتی که خود رسول الله در تولد امام حسن طبق بعضی نقلها فرمود فرمود حسنه کاری می کند که خون مسلمانان را حفظ می کند و همین هم شد این صلح مقدمه قیام عاشورا را فراهم کرد امروز منصوب به این شخصیت بزرگوار است

دعای پایانی

خدایا به عظمت امام حسن قسمت می دهیم همه ما را بر سر خان کرامت و جود و احسانش امروز مهمان بگردان. خدایا به جود و سخاوت و عظمتش قسمت می دهیم همه فقرا همه کسانی که قرض دارند گرفتارند مستاجرنند خدایا گرفتاریشان را به خان کرامت امام مجتبی مرتفع بگردان. خدایا به همه ما در این روزها مخصوصاً امروز که به عنوان کمک به فقرا اعلام شده خدایا به همه ما دست دهنده و بخشنده عنایت بفرما.

سخنرانی مکتوب حجت السلام رفیعی

پی نوشت ها:

[۱]. مئه منقبه من مناقب امیر المومنین و الائمه، ص ۱۳۵.

[٢]. صحيفه الرضا، ص ٧٣.

[٣]. بحار الانوار، ج ٢٨، ص ٣٩.

[٤]. وسائل الشيعه، ج ١٣، ص ٥٤٩.

[٥]. بحار الانوار، ج ٤٣، ص ٣٤٥.

[٦]. بحار الانوار، ج ٢٤، ص ٣٢٥.

[٧]. بحار الانوار، ج ٧٥، ص ١٠٢.

[٨]. بحار الانوار، ج ٧٥، ص ١٠٢.

[٩]. بحار الانوار، ج ٧٥، ص ١٠.

[١٠]. بحار الانوار، ج ٤٤، ص ٨١.

[١١]. بحار الانوار، ج ٤٥، ص ٢.